

LECTIO PRAECURSORIA

Tuomas Rantala

Agrarismien aallonharjalla: J. E. Sunila maalaisliittolaisena poliitikkona ja pääministerinä

Edelleen on monia henkilöitä, jotka mieltävät 1920- ja 1930-luvut vuosikymmeniksi, jolloin Suomi oli poliittisesti kovin oikealla ja että silloin valtaa maassa käyttivät poliittiseen oikeistoon kuuluvat henkilöt. 1930-luku on määritelty jopa saksalaismieliseksi vuosikymmeneksi ja luotu kuvaa siitä, että Suomi olisi ollut jotenkin erityisen lähellä Hitlerin Saksaa. Nämä käsitykset johtunevat siitä, että julkista keskustelua ja suurta yleisöä kiinnostavat yleensä juuri poliittiset ääriyhmät ja heidän toimintansa. Kiistää ei tietenkään voi sitä, etteikö poliittinen oikeisto olisi ollut Suomessa varsin äänekäs – sillä sitä se oli etenkin 1930-luvun alkuvuosina. Mutta muuten sellaista käsitystä, että poliittinen valta olisi Suomessa ollut maailmansotien välisenä aikana poliittisen oikeiston käsissä, voi pitää monessakin mielessä näköharhana. Miksi näin? Ensinnäkin poliittinen oikeisto ei koskaan saavuttanut eduskuntavaaleissa majoriteettia, vaan eduskunnan enemmistö koostui aina keskiryhmiin kuuluneista puolueista, Maalaisliitosta ja Kansallisesta Edistyspuolueesta, sekä maltillisista sosialidemokraateista. Myöskin suurin osa aikakauden pääministereistä tuli joko Maalaisliitosta tai Kansallisesta Edistyspuolueesta ja kolme neljästä kyseisen ajan presidenteistä tuli näistä keskustapuolueista.

Poliittisen keskustan voi siis sanoa olleen varsin vahvoilla sotien välisen ajan Suomessa ja näin myös määritellen sitä millaiseksi yhteiskunnaksi nuori tasavalta rakentui. Koska maa oli yhteiskuntarakenteeltaan agraarinen – maa- ja metsätaloudesta sai elantonsa kaksi kolmasosaa suomalaisista – nousi poliittisista keskiryhmistä merkittävimmäksi ja suurimmaksi juuri Maalaisliitto. Siihen oli suurimman osan kansasta helppo samaistua, sillä toinen poliittisen keskustan puolueista, eli Kansallinen Edistyspuolue, miellettiin suurten massojen mielessä usein liian elitistiseksi ja monessa mielessä myös kaupunkilaiseksi – eli niin kuin Jenni Karimäki on väitöskirjassaan osuvasti todennut: ”Oman aikansa sinipunavihreässä helsinkiläisessä kuplassa elänyt edistysjohto ei kyennyt muuttamaan maatalousvaltaisen yhteiskunnan perusteita, vaikka olisi halunnutkin.”

Yhteiskunnan realiteetit johtivat siis siihen, että juuri Maalaisliitosta tuli monessa mielessä sotienvälisen ajan Suomen merkittävin puolue, niin kooltaan kuin merkitykseltään huomattava puolue. Näin ollen se pääsi myös pitkälti määrittelemään sitä yhteiskuntapolitiikkaa, jota Suomessa silloin harjoitettiin.

Mutta jotta voisi ymmärtää jotakin puoluetta ja sen toimintaa, on tarkasteltava myös puolueessa vaikuttaneita henkilöitä. Sillä lopultakin juuri henkilöt ja heidän maailmankatsomuksensa määrittelevät sen, mihin puolueet lopulta menevät ja millaisia niistä tulee. Tämä taas vaikuttaa siihen millaiseksi yhteiskunta rakentuu. Näin ollen henkilöhistoriallinen tutkimus on tärkeää myös poliittisessa historiassa. Kuten Elina Virtanen on todennut, yksilöä tarkastelemalla on mahdollista syventää aikakaudesta annettua kuvaa ja juuri henkilöhistoriallinen tutkimus riittävällä kontekstualisoinnilla tuo esiin

Kuva 1. Hetki ennen väitöstä. Vasemmalta oikealle vastaväittäjä, FT Kati Katajisto, kustos, professori Vesa Vares ja väittelijä, FM Tuomas Rantala. Kuva: Tiina Lintunen.

menneisyyden moninaisuuden ääniä. Menneisyyden moninaisuuden äänien esiintuominen on Virtasen mukaan myös tutkijan velvollisuus.

Välillä tämä menneisyyden moninaisuuden äänien esiintuominen on kuitenkin syystä tai toisesta laiminlyöty, esimerkiksi Maalaisliiton tapauksessa on korostettu yleensä Santeri Alkion ja Kyösti Kallion merkittävyttä – voinee jopa sanoa, että heidät on maalaisliittolaisessa perinteessä suorastaan kanonisoitu. Mutta sen sijaan Juho Emil Sunila, joka toimi kahteen otteeseen pääministerinä ja kolmesti maatalousministerinä, ei ole tutkimuksissa saanut samantilaista huomiota osakseen, vaikka hän toimi politiikassa juuri

Maalaisliiton suurina kasvun vuosina 1920-luvulla, jolloin puolue sai parhaimmillaan eduskuntaan jopa 60 kansanedustajaa. Tämä huipputulos, joka saavutettiin vuonna 1929 Sunilan ensimmäisen hallituksen jälkeisissä eduskuntavaaleissa, on ainoa kerta, kun SDP jäi 1920- ja 1930-lukujen eduskuntavaaleissa hopeasijalle – muuten sosialidemokraatit saivat aina ykkössijan.

Se miksi Sunila on jäänyt varjoon monessa tutkimuksessa johtuneet siitä, että häntä ei ole nähty sellaisena yleispoliitikkona kuten Alkio tai Kallio, vaan hänet on leimattu maatalouspoliitikoksi ja tuottaja-agrarismin ajajaksi vailla mitään sen syvempiä yhteiskunnallisia ihanteita. Onkin syytä pohtia, voiko tätä kuvaa pitää oikeutettuna, ja se on yksi tutkimukseni tarkoituksista. Pyrin tutkimuksessani tuomaan esiin mikä oli lopulta Sunilan merkitys Maalaisliitolle ja miten hän nousi suomalaisen politiikan huipulle, millainen oli hänen merkityksensä poliittisen elämän keskiössä 1920- ja 1930-luvuilla ja miten hänen maailmankatsomuksensa, joka oli rakentunut jo ennen hänen poliittista uraansa, heijastui hänen näkemyksiinsä ja poliittiseen linjaansa ja miten tämä kaikki vaikutti Maalaisliittoon.

Sunilan tutkiminen on tärkeää siksikin, että kuten jo alussa todettiin, oli Maalaisliitto itsessään hyvin keskeinen puolue Suomen poliittisella toimintakentällä 1920- ja 1930-luvuilla, joten on perusteltua tarkastella puolueen yhden keskeisimmän toimijan roolia ja merkitystä. Ilman tällaista keskeisen toimijan tarkastelua kuva 1920- ja 1930-luvuista ja niiden poliittisesta todellisuudesta jää vajavaiseksi. Tutkimuksessa tuodaan esiin myös, miten Sunilan politiikkaan suhtauduttiin niin hänen omassa puolueessaan Maalaisliitossa kuin muissa puolueissa, ja mikä oli Sunilan oma suhde muihin poliittisiin

suuntauksiin. Ajallisesti tutkimus kattaa koko Sunilan elämän ja toiminnan, vuodesta 1875 vuoteen 1936, mutta suurin painopiste on vuosissa 1922–1933, jolloin Sunila toimi puoluepolitiikassa.

Tutkimus osoittaa, että Sunilan merkitys Maalaisliitolle ja sitä myötä koko Suomen poliittiselle todellisuudelle oli varsin merkittävä. Hänen toimiessaan Maalaisliitossa puolue levisi yhä laajemmalle ja sai uusia äänestäjiä, etenkin eteläisessä Suomessa. Tutkimuksessa tullaan tulokseen, että kritiikki jota Sunila sai ja on saanut osakseen siitä, että hän olisi ollut epäyhteiskunnallinen poliitikko, on monessa mielessä vailla perusteita. Sunilalla oli yhteiskunnallinen visio siitä, miten kansakunta saataisiin eheäksi. Tämä visio perustui siihen vahvaan uskoon, että itsenäiset talonpojat takaavat rauhallisen ja tasaisen kehityksen ja vakaat olot, joten uudistukset tuli suunnata ensi sijassa maanviljelijäväestöä silmällä pitäen. Oman linjansa merkittävimpänä toteuttajana ja voimakkaimpana työkaluna hän näki Maalaisliiton ja halusi sen myös sellaiseksi rakentaa. Osa maalaisliittolaisista koki Sunilan toimivan liiaksi tuottajien ehdoilla, mikä johti puolueen sisäisiin ristiriitoihin, jotka eivät kuitenkaan aiheuttaneet mitään totaalista puoluehajaannusta joka olisi uhannut Maalaisliiton asemaa tai olemassaoloa. Sunilan päämääränä oli siis tasa-arvoinen ja sisäisesti eheä kansakunta, jonka perustana olisivat talonpojat ja heidän pienet perheviljelmänsä.

Läpi tutkimuksen käy myös ilmi se, miten tinkimättä Sunila puolusti kansanvaltaa ja haki yhteistyötä kaikkien niiden poliittisten ryhmien kanssa, jotka olivat valmiita puolustamaan kansanvaltaista järjestelmää ja sitoutumaan vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään. Tutkimus osoittaa, että Sunila pyrki tekemään yhteistyötä erityisesti sosialidemokraattien kanssa, koska näki näiden olevan enemmän niiden kansanvaltaisten arvojen takana kuin Kokoomuksen, jonka katsoi hylänneen hänelle tärkeän sosiaalireformismien. Tutkimuksessa käy ilmi, että Sunilaa voi perustellusti pitää yhtenä punamultalinjan rakentajana, vaikka Maalaisliiton ja SDP:n yhteishallitus ei vielä Sunilan aikana konkretisoitunutkaan.

125

Sunilaa voi siis hyvällä syyllä pitää kansanvaltaisena agraristina, jota ohjasivat monessakin mielessä ne ihanteet, jotka hän oli omaksunut jo nuoruudessaan. Näihin ihanteisiin vaikuttivat ennen muuta ne virtaukset, jotka olivat olleet vallalla ja jotka olivat määrittäneet Suomalaisen puolueen toimintaa 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, mutta myös Sunilan omat opintomatkat, joiden aikana hän pääsi itse kosketuksiin niin tanskalaisen pienviljelyksen kuin saksalaisen kateederisocialismin kanssa. Näiden vaikutuksesta Sunila omaksui ajattelun, joka katsoi liiallisen taloudellisen liberalismien aiheuttavan sosiaalisia epäkohtia, sillä siinä heikompien onni uhkasi hukkaa, mikä puolestaan antoi hyvää kasvualustaa sosialismille. Sunila edustikin tässä vaiheessa sitä kansakuntaa rakentavaa yhteiskuntapolitiikkaa, joka oli hyvin keskeistä 1800- ja 1900- lukujen vaihteen suomalaiselle oppineistolle.

Mutta kuten tutkimuksessa käy ilmi, Sunila ei vielä autonomian aikana ollut halukas lähtemään mukaan puoluepolitiikkaan, vaan teki sen vasta 1920-luvun alussa ja valitsi puolueekseen Maalaisliiton eikä suinkaan Kokoomusta. Tähän vaikutti paitsi se, että Maalaisliitto oli nousussa, mutta myös se, että Kokoomus ei enää ollut luonteeltaan sellainen kuin vanha Suomalainen puolue oli aikoinaan ollut. Kokoomus ei Suomalaisen puolueen tavoin korostanut enää kansanvaltaa eikä reformismia, mitkä Sunila näki edelleen tärkeiksi asioiksi omaksumansa maailmankatsomuksen mukaisesti. Ja kun Maalaisliitto alkoi nousta myös 1910-luvun lopulta lähtien entistä keskeisemmäksi maatalouspoliittiseksi vallankäyttäjäksi ohi Suomalaisen puolueen ja Kokoomuksen, ei Sunilalla ollut vaikeuksia sitoutua siihen.

Maalaisliiton Sunila näki luonteeltaan sosiaaliradikaalina mutta maltillisen arvokonservatiivina, eli se vastasi pitkälti niitä ihanteita, jotka Sunila oli omaksunut yhtäältä fennomaanisen sukupolven ja toisaalta taas suurlakkosukupolven jäsenenä. Fennomaanisen sukupolven ihanteisiin kuului näkemys

sosiaalisen reformismin tärkeydestä, kun taas suurlakkosukupolven ihanteita olivat kansanvallan ja joukkojen kunnioittaminen. Näitä molempia ihanteita Sunila pyrki ajamaan politiikassaan, ja linjan toteuttamisen väyläksi soveltui juuri Maalaisliitto, jonka hän katsoi puolueista edustavan eniten niitä arvoja, jotka vastasivat hänen omiaan. Yhteiskuntajärjestys piti säilyttää, mutta samalla tuli ottaa huomioon myös kansan enemmistön odotukset. Sunila pyrkikin Maalaisliiton avulla rakentamaan sitä ihanne-Suomea, jossa olisi kaikille tarpeeksi hyvät elämisen edellytykset.

Myös toisena pääministerikautenaan Sunila pyrki toimimaan omaksumansa maailmankatsomuksen mukaisesti, mutta jos hän ennen olikin ollut ensi sijassa maatalouspoliitikko, niin nyt – Lapuan liikkeen ja Kokoomuksen oikeiston haastaessa hallitusta – hänen oli asemoitava itsensä entistä enemmän ja selvemmin keskustalaiseksi yleispoliitikoksi. Sunila näki, että vain siten olisi mahdollista turvata sellaisen kansanvaltaisen rauhallisen yhteiskunnan tulevaisuus, jota hän piti ihanteenaan. Tämä näkyi muun muassa siinä puheessa, jonka hän piti Maalaisliiton puoluekokouksessa kesällä 1932:

Maalaisliitto on ja pysyy kansanvaltaisena puolueena. Se ei voi luopua yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, eikä kansanvaltaan perustuvasta valtiojärjestyksestä. Se vastustaa kaikin keinoin diktatuuria, yhtä hyvin oikeisto- kuin vasemmistovaltaakin. Puolueemme ei suinkaan näe nykyisessä valtiojärjestelmässä mitään ihannetta, mutta järjestelmän, joka paremmin kuin muu soveltuu meidän oloihimme ja josta meidän on ehdottomasti pidettävä kiinni. Maalaisliitto vastustaa niinkään vallitsevan yhteiskuntajärjestyksemme kumoamista, mutta harrastaa yhteiskunnallisten olojen kehittämistä, sikäli kun siihen on taloudellisia edellytyksiä. Ennen kaikkea on vähäväkisten aseman korjaaminen puolueelle läheinen ja sen vuoksi tulee sen kaikin voimin helpottaa m.m. työttömyyden suunnitelmallista lieventämistä. Maalaisliitto on isänmaallinen puolue, joka tahtoo lujittaa maamme asemaa vapaana ja itsenäisenä valtiona ja kaikin laillisin keinoin nujertaa siinä esiintyvän vastustuksen. Maalaisliitto näkee laissa ja lainkuuliaisuudessa yhteiskunnan ja yksityisten kansalaisten varman turvan, eikä se voi tältä tieltä poiketa, millaisiksi olosuhteet muodostuvatkin.

Voi siis todeta J. E. Sunilan ratsastaneen politiikassa monessakin mielessä agrarismien aallonharjalla. Siitä kertoo se, että hänestä tuli lyhyessä ajassa yksi oman aikansa Maalaisliiton keskeisimmistä poliitikoista – paljolti juuri sen ansiosta, että hänen linjansa istui hyvin aikaansa. Hän pystyi monessakin mielessä ottamaan huomioon niin ajan yleiset edellytykset, kokemukset kuin sen odotushorisontin, joka monilla tuon ajan ihmisillä oli. Sunilan eheytysohjelma rakentui niille edellytyksille, jotka hän katsoi oman aikansa todellisuudessa mahdollisiksi ja järkeviksi. Ja vaikka osalla odotushorisontti murtautui, niin enemmistölle se säilyi pitkään ennallaan. Suomessa tämä suunta piti myös yhteiskunnan koossa. Käytännön agrarismi oli se, joka houkutteli suurta osaa kansasta, sillä se loi enemmistölle tulevaisuudenuskoa kiinnittäen monet ihmiset konkreettisesti isänmaahan. Kun enemmistö ihmisistä löysi oman paikkansa yhteiskunnassa ja tunsivat sen odotushorisonttinsa mukaiseksi, se esti laajan radikalismien ja se oli nimenomaan päämäärä, jota Sunila politiikallaan tavoitteli ja joka suurimmaksi osaksi myös toteutui.

Sunila ei siis ollut mikään epäyhteiskunnallinen maatalouspoliitikko, kuten usein on esitetty, vaan ennen muuta kansanvaltainen agraristi, jonka toiminnan taustalla olivat hänen oma maailmankatsomuksensa ja se poliittinen todellisuus, joka vallitsi Suomessa hänen aikanaan. Mutta näitä asioita ei näytetä tiedostetun, vaan Sunilaa on tarkasteltu melko ahtaasta tirkistysaukosta käsin. Sen seurauksena Sunila on määritelty vain ja ainoastaan maatalouspoliitikoksi ja tuottajien etujen ajajaksi, eikä ole ollenkaan ymmärretty hänen taustaansa tai sitä poliittista todellisuutta, jossa hän aikoinaan

toimi. Sunilan profiilia ei siis pidetty jotenkaan sopivana siinä vaiheessa, kun Maalaisliitto halusi muuttua entistä enemmän yleispuolueeksi. Sen sijaan Kallio ja Alkio soveltuivat paremmin puolueen patriarkoiksi.

Kuitenkin voinee perustellusti todeta, että Sunilan merkitys Maalaisliitolle oli hyvin suuri. Hän kuului niihin keskeisiin integraatiopoliitikoihin, jotka toiminnallaan ratkaisivat yhteiskunnallisen ja kansanvaltaisen kehityksen suunnan. Hän halusi tehdä uudistuksia niistä lähtökohdista käsin, joihin agraarisessa maassa oli mahdollisuus, ja samalla hän pyrki lopulta myös yhteistyöhön niiden poliittisten ryhmien kanssa, jotka olivat valmiita turvaamaan kansanvaltaista valtiota. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* totesi Sunilasta tämän nekrologissa seuraavasti:

Myöskin valtiollisen elämämme johtavissa asemissa oli hänen vaikutuksensa merkityksellinen useissa ratkaisevissa tilanteissa kansanvaltaisen suunnan ohjaajana ja juurruttajana.

Sunila ja hänen toimintansa on siis hyvä esimerkki siitä, että 1920- ja 1930-luku eivät todellakaan olleet sellaisia vuosikymmeniä, jolloin oikeisto olisi päässyt ohjailemaan sitä mihin suomalainen yhteiskunta kulki ja meno olisi ollut jotenkin epäkansanvaltaista. Toki demokratialla oli haasteensa ja rajoitteensa sekä – kuten todettu – oli olemassa vaikutusvaltaisia oikeistolaisia poliitikkoja, mutta sittenkin politiikan suuntaa olivat määrittelemässä ja rakentamassa ennen kaikkea juuri Sunilan kaltaiset poliittiseen keskustaan sijoittuvat maltilliset poliitikot, joiden pyrkimyksensä oli vahvistaa kansanvaltaisuutta, koska se nähtiin sinä voimavarana, joka takaisi kansakunnan eheyden ja lopulta myös sen olemassaolon. Tässä kansanvaltaistuttamisessa ja eheyden luomisessa myös onnistuttiin, ja poliittinen radikalismi, sekä oikeistolainen että vasemmistolainen, jäi Suomessa marginaaliin.

FM Tuomas Rantalan poliittisen historian väitöskirja ”Agrarismien aallonharjalla: J. E. Sunila maalaisliittolaisena poliitikkona ja pääministerinä” tarkastettiin julkisesti Turun yliopistossa 9.12.2023. Vastaväittäjänä toimi FT Kati Katajisto (Helsingin yliopisto) ja kustoksena professori Vesa Vares (Turun yliopisto).

Väitöskirja on luettavissa verkossa osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9509-7>